

TÜRK TURİZMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

TÜRK TURİZMİNİN
BUGÜNKÜ DURUMU

İSTANBUL

OCAK 1988

(Yayın No: TÜSİAD-T/87.12.109)

Cumhuriyet Cad. Ferah Apt. 233/9-10, Harbiye/İstanbul

Bu raporun tamamı veya bir bölümü TÜSİAD
"Türk Turizminin Bugünkü Durumu" refe-
ransı zikredilmek kaydıyla yayınlanabilir.

TÜRK TURİZMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU

I - Gelen Yabancılar	1
- İstatistik Sorunu	3
- Hangi Ülkelerden Geliyorlar	5
a) OECD Dışı Ülkeler	8
b) OECD Ülkeleri	9
b.1 Avrupa Dışı	9
b.2 Avrupa	10
- Geceleme Artışı	14
II - Yatak Sayısı	15
III - Turizm Gelirleri ve İstatistikleri	16
1) Turizm Gelirleri ve İstatistikleri	16
2) Turizm Gelirlerimizin Diğer Ülkelerle Mukayesesi	22
IV - Türk Turizminin Diğer Özellikleri	24
V - Türk Turizminin Güvenceleri	26
a) Konjonktürel Değişiklikler	26
b) OECD'de Harcama Eğilimleri	28
c) Alman Turistlerin Özellikleri	30
VI - Yatırım Koşulları	33
a) Turizm Yatırımlarının Özellikleri	33
b) Projelerin Geliştirilmesi	34
c) Teşvikler ve Turizm Bankası	34
VII - Koordinasyon	38
a) Turizm Konseyi	38
b) AT ile İlişkiler	39
c) Tüketici Olarak Turistin Korunması	41
VIII - ANNEX	43
1) Kültür ve Turizm Bakanlığınca Yürütülen Faaliyetler	43
2) Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Çerçevesinde Eğitim Faaliyetleri	45
3) YÖK	45
Bibliyografya	46

ÖNSÖZ

TÜSİAD kuruluşundan bu yana Türkiye ekonomisinin sorunlarını bilimsel ve tarafsız bir açıdan inceleyerek sonuçlarını Türkçe ve/veya İngilizce olmak üzere yayınladığı kitaplarla kamuoyunun istifadesine arz etmektedir.

1980 yılından sonra ekonominin dışa açılması sürecinin de etkisiyle ülkemiz dış yatırımlar için kârlı bir saha olarak seçilmeye başlamış ve bu sektörde büyük bir canlılık ortaya çıkmıştır. Beş yıllık kalkınma planında turizm gelirlerinin yılda yüzde 14.2, giderlerinin yüzde 18.9 artacağı, 38.000 yeni yatak ilavesiyle yatak kapasitesinin 100.000'e çıkacağı, turist adedinin ise yılda yüzde 10.8 artışla 3 milyona ulaşacağı öngörülmüştür.

Son gelişmeler, plan tahminlerini şimdiden aşmaya başladığını göstermektedir.

Sektörde görülen dinamizmi nazara alan TÜSİAD Yönetim Kurulu turizmde 1987 itibariyle bir durum tespiti yapılmasını kararlaştırmıştır.

TÜSİAD'ın turizm sektörü araştırma raporu Sayın Aysel Öymen tarafından hazırlanmış olup yayında yer alan veri, bulgu ve yorumlar araştırmacının akademik değerlendirmesini yansıtmaktadır.

Bu çerçevede, raporun TÜSİAD organları ve üyelerinin görüşlerini yansıtıp yansıtmadığının tartışma konusu olamayacağı açıktır.

TÜRK TURİZMİNİN BUGÜNKÜ DURUMU

Son 30-40 yıllık dönemde uluslararası turizm çok önemli gelişmeler göstermiştir. Demografik ve sosyo-ekonomik değişiklikler bu gelişmenin süreceğini göstermektedir.

Türkiye'de turizmin gelişmesi için optimal şartlar mevcuttur.

Müsaıt bir iklim, Akdeniz, Ege ve Karadeniz sahillerinde kilometrelerce uzanan plajlar, zengin bir mutfak tatil turizmi için gerekli önkoşulları hazırlamıştır. Grek ve Roma uygarlıklarının pekçok sayıdaki en güzel kalıntıları; Hitit, Urartu eserleri, Selçuk ve Osmanlı mimarisinin en güzel örnekleri araştırma - öğrenme maksadıyla yapılan seyahatları özendirmektedir. Ayrıca son yıllarda gelişen ekonomik faaliyetler ve dışa açılma da, iş seyahatlerinin artmasına neden olmaktadır.

I - G E L E N Y A B A N C I L A R

Hal böyle iken, ve bilhassa son yıllarda kaydedilen önemli artışlara rağmen türk turizminin hakettiği gelişmeyi gösteremediğini belirtmeliyiz.

Gerçi Türkiye'ye gelen yabancı sayısı 1960'larda 200.000 iken 1982'de 1,5 milyona, 1985'de 2,6 milyona çıkmış, 1986'da da 2,4 milyon civarında olmuştur. Ancak öteki Akdeniz ülkelerinin son yıllardaki "gelen yabancı" sayılarına bakılırsa, bu sonuç tatmin edici sayılmamalıdır.

Aşağıdaki tablo Akdeniz ülkelerine, 1986'da "gelen yabancı" sayısıylâ, 1983-1986 dönemindeki yıllık değişiklikleri (yüzde hesabıyla) göstermektedir :

ÜLKE	Kişi (mil)		D E Ğ i Ő i m (%)	
	1986	1984/1983	1985/1984	1986/1985
TÜRKİYE	2.4	29.7	23.8	-8.4
FRANSA	36.1	4.0	3.9	-1.8
YUNANİSTAN	7.0	15.6	19.0	6.9
İTALYA	53.3	5.5	9.1	-0.6
PORTEKİZ	5.4	10.9	21.1	8.4
İSPANYA	47.4	4.0	0.7	9.6
YUGOSLAVYA	24.7	5.3	18.5	5.9

Kaynak : OECD Tourism Policy and International Tourism 1987.

Demek oluyor ki,

1 - Türkiye, 7 Akdeniz ülkesi arasında "gelen yabancı sayısı" açısından, hala çok büyük farkla, en geridedir.

2 - Türkiye'nin son üç yılın iki yılında "gelen yabancı" sayısındaki artışı yüzde olarak öteki ülkelerden hayli fazla olmakla birlikte, bu durum, 1985'ten 1986'ya geçilirken değişmiştir.

Fransa ve İtalya'daki küçük düşüşler dışında, öteki ülkelerdeki "gelen yabancı" sayısı artmaya devam etmiştir. Türkiye ise, bu sayının en fazla azaldığı ülke olmuştur.

Türkiye'ye "gelen yabancı" sayısında son üç yıl içindeki değişiklikler mutlak rakamlarla şöyledir :

			Değişim %	
1984	1985	1986	85/84	86/85
-----	-----	-----	-----	-----
2.117	2.615	2.391	23.51	-8.5

Kaynak, Kültür ve Turizm Bakanlığı.

İSTATİSTİK SORUNU

Burada, ülkelerin turizm istatistikleri arasındaki farka işaret etmek yerinde olacaktır :

Yukarıdaki 7 Akdeniz ülkesiyle ilgili tablolaradaki "gelen yabancı" kavramı sadece, Türkiye, italya, ispanya ve Yugoslavya için, kelimenin ifade ettiği gibidir. Yunanistan, Fransa ve Portekiz bu kavramın içine bütün "gelen yabancı"ları almamıştır; sadece "turist" olarak gelenleri kastetmektedir. Bir başka deyimle, ülkeye "turist" olarak gelenlerin sayısı, italya, ispanya, Yugoslavya'yla birlikte Türkiye'de de bu tablolarda görüldüğünden daha azdır.

Türk turizmiyle ilgili bilgiler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yayınlanan ve sınır kapılarından geçişleri baz alan "Turizm istatistikleri Bülteni" ile belgeli konaklama tesislerinden gelen konaklama verilerine dayanan "Konaklama istatistikleri"ne dayanmaktadır.

Turizm istatistikleri Bülteni Türkiye'ye giriş yapan tüm yabancıları içermektedir; iş seyahati yapanlar, bir günden az kalan ve Türkiye'de gecelemeleyen yabancılar da istatistiklere dahildir. Oysa turistin uluslararası tarifi, "Tatil, eğlence, dinlenme veya spor maksadıyla gelen ve o ülkede 24 saatten fazla kalan yabancılar"dır.

Türk Turizminin özellikleri bölümünde daha etraflı şekilde açıklanacağı üzere Türkiye'ye gelip 24 saatten az kalan yabancıların sayısı Kuşadası'na, istanbul'a, izmir'e gelen yabancılar nedeniyle çok yüksektir. Bu nedenlerle, türk turizmi üzerinde yapılan tüm araştırmalar bu önemli zaaf ile maluldür.

"Konaklama istatistikleri" ise bir başka açıdan eksiktir. Bununla ilgili bültenin kaynağı Turizm Bakanlığından belge almış tesislerde yapılan aylık bir ankete dayanmaktadır. Bu ankete katılım oranı, sadece yüzde 75 civarındadır.

Demek oluyor ki, "Turizm istatistikleri Bülteni"ne bakıldığında, ÷lkemize gelen gerçek "turist" sayısı olduğundan fazla, "Konaklama istatistikleri Bülteni"ne bakıldığında da konaklama sayısı, olduğundan eksik görünmektedir.

Turizm planlaması çalışmalarında istatistiklerin mümkün olduğunca sağlıklı olmasının önemi meydandadır. Avrupa Topluluğunda ve özellikle Nordik ÷lkelerde bu yolda kapsamlı çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye, bu çalışmalardan faydalanma yoluna gitmelidir.

HANGİ ÜLKELERDEN GELİYORLAR :

Mevcut turizm istatistikleri, yukarıda belirtildiği gibi şunu gösteriyor :

Türkiye'ye "gelen yabancı" sayısı, 1982 yılında kaydedilen % 1 oranındaki küçük düşüş bir yana bırakılırsa, 1960 yılından bu yana devamlı bir artış göstermiş, ancak 1986'da % 8,5 dolayında düşmüştür.

Gerçi 1987 yılında bu düşüşün yeniden artışa dönüştüğü bildirilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanı da 5 Kasım 1987 günü verdiği demeçte, yılın ilk 9 ayında, "gelen yabancı" sayısındaki artışın % 15'i bulduğunu söylemiştir. Ancak durumun ayrıntılı ve karşılaştırmalı istatistikleri yıl sonundan sonra belli olacağı için burada 1986'daki kesin verilerin tahliline devam edilecektir.

1986'da Türkiye'ye "gelen yabancı"ları milliyetlerine göre karşılaştıran ve geçmiş 3 yıla göre değişiklikleri gösteren tablo aşağıdadır.

(Turizm istatistikleri bülteninde yer alan tabloda ülkeler sıralaması, OECD ülkelerinden başlanılarak yapılmış, sonra "Doğu" ve "diğer" Avrupa ülkelerine, daha sonra da Afrika ülkelerine geçilmiştir. OECD ülkeleri arasında yer alan Japonya dışındaki Asya kıtası ülkeleriyle, ABD ve Kanada dışındaki Amerika kıtası ülkelerinden ve Okyanusya'dan "gelen yabancı"lar da daha sonraki sıralarda gösterilmiştir.)

1984 - 1986 YILLARINDA ÜLKEMİZE GELEN YABANCILARIN MİLLİYETLERİNE
GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

MİLLİYET	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
	1984	1985	1986	1985/1984	1986/85
F. ALMANYA	241 712	299 509	388 192	23.91	29.61
AVUSTURYA	71 151	76 705	60 365	7.81	-21.30
BELÇİKA	21 707	20 138	20 731	-7.23	2.94
DANİMARKA	7 828	8 665	14 349	10.69	65.60
FİNLANDİYA	10 225	13 032	17 013	27.45	30.55
FRANSA	103 359	149 950	143 971	45.08	-3.99
HOLLANDA	27 098	31 217	39 450	15.20	26.37
İNGİLTERE	89 709	124 677	154 231	39.98	23.70
İSPANYA	19 386	18 853	21 955	-2.75	16.45
İSVEÇ	10 082	10 938	15 002	8.49	37.15
İSVİÇRE	28 143	36 272	39 783	28.88	9.68
İTALYA	65 856	74 803	87 622	13.59	17.14
NORVEÇ	6 289	6 327	9 070	0.60	43.35
YUNANİSTAN	179 284	213 222	211 308	18.93	-0.90
Diğ. AVRUPA OECD	4 916	6 101	8 719	24.10	42.91
AVRUPA OECD	856 745	1 090 409	1 231 761	22.97	12.96
AVUSTURALYA	17 716	22 602	20 760	27.58	-8.15
YENİ ZELANDA	4 053	4 629	6 107	14.21	31.93
A.B.D.	213 345	196 261	79 614	-8.01	-59.43
KANADA	18 048	21 530	13 101	19.29	-39.15
JAPONYA	13 060	16 811	16 740	28.72	-0.42
TOPLAM OECD	1 152 967	1 352 242	1 368 083	17.28	1.17
BULGARİSTAN	59 800	19 653	9 135	-67.14	-53.52
ÇEKOSLAVAKYA	9 873	5 764	5 798	-41.62	0.59
D. ALMAN CUM.	1 266	855	359	-32.46	-58.01
MACARİSTAN	44 070	37 486	32 615	-14.94	-12.99
POLONYA	46 301	88 339	63 311	90.79	-28.33
ROMANYA	20 231	12 993	16 967	-35.78	30.59
S.S.C.B.	15 302	11 711	16 532	-23.47	41.17
YUGOSLAVYA	179 705	366 473	366 302	103.93	-0.05
DiğER AVRUPA	1 542	1 656	1 486	7.39	-10.27
TOPLAM DOĞU AVRUPA	378 090	544 930	512 505	44.13	-5.95
CEZAYİR	3 785	7 351	10 141	94.13	37.95
FAS	4 118	9 951	3 016	20.23	-39.08
LIBYA	34 225	39 360	16 646	15.00	-57.71
SUDAN	10 262	9 348	10 661	-8.91	14.05
MISIR	21 357	21 152	9 819	-0.96	-53.58
TUNUS	9 462	12 650	10 155	33.69	-19.72
DiğER AFRIKA	9 423	9 966	8 669	-16.07	24.45
TOPLAM AFRIKA	92 632	101 778	69 107	9.87	-32.10

1984 - 1986 YILLARINDA ÜLKEMİZE GELEN YABANCILARIN MİLLİYETLERİNE
GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

MİLLİYET	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
	1984	1985	1986	1985/84	1986/85
B. ARAP EMİR	1 110	1 419	2 432	27.84	71.39
BAHREYN	712	1.687	3.588	136.94	112.69
KATAR	202	576	981	185.15	70.31
KUVEYT	9 264	14 665	11 933	58.30	-18.63
UMMAN	157	297	489	89.17	64.65
IRAK	8 162	8 674	7 154	6.27	-17.52
LÜBNAN	13 647	11 536	9 297	-15.47	-19.41
ÜRDÜN	32 422	25 041	25 648	-22.77	2.42
S. ARABİSTAN	38 981	40 067	40 874	2.79	2.01
SURİYE A.CUM.	94 146	53 756	64 182	-42.90	19.40
K.K.T.C.	56 313	53 641	39 150	-4.74	-27.01
İSRAİL	6 923	4 770	9 874	-31.10	107.00
DİĞER BATI ASYA	8 953	1 802	3 806	-79.87	111.21
TOPLAM BATI ASYA	270 992	217 931	219 408	-19.58	0.68
İRAN	174 454	353 731	180 807	101.61	-48.89
PAKİSTAN	13 0381	9 565	11 883	-26.64	24.23
DİĞER G. ASYA	6 329	3 951	3 976	-37.57	0.63
TOPLAM GÜNEY ASYA	194 821	367 247	196 666	88.50	-46.45
DİĞER ASYA	5 419	6 519	8 123	20.30	24.61
TOPLAM ASYA (1)	471 232	591 697	424 197	25.56	-28.31
DİĞER KUZAY AMERİKA	362	667	433	84.25	-35.08
MEKSİKA	7 421	6 978	1 688	-5.97	-75.81
DİĞER ORTA AMERİKA	883	1 354	674	53.34	-50.22
TOPLAM ORTA AMERİKA	8 304	8 332	2 362	0.34	-71.65
ARJANTİN	3 326	2 949	4 175	-8.87	41.57
BREZİLYA	3 941	4 355	4 968	10.50	14.08
ŞİLİ	898	960	648	6.90	-32.50
D.G. AMERİKA	4 433	5 838	3 386	31.69	-42.00
TOPLAM GÜNEY AMERİKA	12 508	14 102	13 177	12.74	-6.56
TOPLAM AMERİKA (2)	21 174	23 101	15 972	9.10	-30.86
OKYANUSYA (3)	40	37	44	-7.50	18.92
MİLLİYETSİZ	959	1 139	1 177	18.77	3.34
YABANCI TOPLAM	2 117 094	2 614 924	2 391 085	23.51	-8.56

TABLONUN TAHLİLİ

a) OECD DIŞI ÜLKELER

Görüldüğü gibi ülkemize "gelen yabancı"lar arasında en önemli grubu OECD ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır. Sayıları, 1986'daki 2,4 milyon toplam turist sayısı içinde 1,4 milyona yaklaşmaktadır.

1986'da 1985'e göre "gelen yabancı"lar sayısındaki azalma yüzdeleri öteki gruplarda daha fazladır. Fakat o azalmaların etkisi, mutlak rakam olarak büyük değildir.

Bu cümleden olarak :

- Cezayir, Fas, Libya, Mısır, Tunus gibi ülkeleri kapsayan Afrika kıtasından gelen yabancılar sayısında % 32 oranındaki düşüş, 22.000 kişi gibi ihmal edilebilir bir sayıya tekabül etmektedir. Bu kişilerin esasen pek azının turist sıfatıyla geldiklerini, diğerlerinin de arizi iş seyahatları yaptıklarını kabul etmek yanlış olmaz. Bu nedenle, üzerlerinde fazla durulmayabilir.

- Aynı şekilde,

Güney Amerika, Okyanusya ülkelerinden gelen yabancılar da, kısa vadede Türkiye için önemli bir potansiyel oluşturmamaktadırlar.

- Tüm Asya'lı ülkelerden gelen yabancılar sayısında 1985/84 devresinde % 25.5 lik bir artış görülmüş iken 1986/85 mukayesesinde % 28 oranında bir düşüş görmekteyiz. Bu düşüşü meydana getiren başlıca etken, yurdumuza gelen İran'lıların sayısındaki azalmadır ki, esasen yıllar içinde büyük iniş çıkışlar gösterebilen bu sayı, tamamen politik nedenlere bağlıdır.

Bu grup içinde, asıl dikkati çeken, Kuveyt'li, Lübnan'lı ve Suriye'lilerin sayısındaki azalmadır. Özellikle Lübnan'lılardaki azalma süreklilik göstermektedir. Suriye'lilerin sayısında da 1985 yılında görülen % 43 oranındaki azalma bir daha telâfi edilememiştir. Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Katarlı''lar, sayıca az olsalar bile belli bir artış eğilimi göstermektedirler.

- Bulgaristan, Çekoslovakya, S.S.C.B gibi Doğu Avrupa ülkelerinden gelen yabancılar sayısında 1985/84 devresinde % 44'lük bir artış görülmüş iken 1986 yılında % 6 dolayında bir düşüş olmuştur. Şunu belirtmeliyiz ki, bu ülkelere gelen yabancıların çoğu, ekseri iş için gelmektedirler. Yugoslavlar daha ziyade hafta sonlarında alışveriş için karayolundan istanbul'a gelen yolculardır ki sayıları 1985 yılında önemli ölçüde artmış, 1986 yılında da hemen hemen sabit kalmıştır.

b) OECD ÜLKELERİ

aa) Avrupa dışı

Ülkemiz turizmi için en büyük potansiyeli oluşturan OECD ülkelerine gelince :

Bu ülkelere, ABD'den başlayarak bakalım; Türkiye'ye ABD'den "gelen yabancı" sayısı 1984'de 213.000'di. 1985'de 196.000'e, 1986'da ise 80.000'e düştü. Son yıldaki düşüş oranı çok büyüktür (% 59.4).

Ancak bunun nedenleri ülkemizle doğrudan doğruya ilgili olmaktan çok, Amerikan turistlerinin genel eğilimlerinde aranmalıdır. İstatistikler, ABD'li turistlerin bu dönemdeki tercihlerinin Avrupa'dan Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya kaydığını, ya da kendi ülkelerindeki turistik yörelere yöneldiğini gösteriyor. Bunda, Amerikan dolarının Avrupa paralarına göre değer kaybetmesinin yanında Avustralya'nın önemli bir devalüasyon sonucunda daha çekici hale gelmesi de rol oynamıştır. (Bu gelişme, turistlerin tercihlerinde fiyat faktörünün önemini gösteren tipik bir işarettir).

OECD'nin Avrupa dışı ülkelerinden Kanada'dan gelen turist eğilimleri de aynı yöndedir. Kanada'dan ülkemize gelenlerin sayısı 1985'te 21.000 iken, 1986'da 13.000'e düşmüş, oran olarak % 39 azalmıştır.

(1987 Ekim ayından itibaren ABD'deki son borsa krizi ve doların değer kaybının daha da hızlanması sonucunda, ABD turistlerinin Avrupa'ya, dolayısıyla Türkiye'ye gelmelerindeki azalmanın süreceğini beklemek yanlış olmaz.)

1986'da parasının değeri ABD'ninkine göre değer kazanan, dolayısıyla yurtdışına çıkma eğilimleri artan japonya'dan ülkemize gelenler sayıca pek değişmemiştir. Bu sayı 1985'te 16.811'di. 1986'da 16.740 olmuştur.

bb) Avrupa

OECD'nin Avrupa'lı üyelerine geçelim :

Ülkemizin, asıl turist kaynağı bu ülkeler grubudur. Tabloda da görüldüğü gibi, yurdumuza gelen toplam turist sayısı, 1985-1986 yılları arasında yüzde 8.5 (OECD'ye göre yüzde 8.4) oranında bir azalma gösterirken, Avrupalı OECD ülkelerinin büyük bir kısmında tam tersine bir gelişme izlenmiştir. Avusturya, Fransız ve Yunanistan dışında hepsinden Türkiye'ye gelenlerin sayısı artmıştır. Bir başka deyimle 1986 yılında ülkemize gelen yabancılar sayısındaki genel azalmayı bu ülkeler, büyük ölçüde telafi etmiştir.

Türkiye'ye gelen turistleri azalan üç OECD ülkesinden Yunanistan'ınki yüzde 1'den de az olup ihmal edilebilir ölçüdedir.

Fransa'daki azalma, yaklaşık yüzde 4'tür. Bu ülkeden, Portekiz, Yunanistan ve italya'ya giden turist sayısının arttığı gözönünde tutulursa, bu olgu üzerinde durulması gerekir. Gerçi gelen Fransızların sayılarındaki azalmaya karşılık geceleme süreleri artmıştır. Ancak bu geceleme artışı, 1984-1985 arasında yüzde 52.8 oranındaydı. 1985-86 döneminde 26.4 olmuştur. Yani Fransızların gecelēmelerindeki artış hızında da bir yavaşlama söz konusudur.

Avusturya'dan gelen turistlerin sayısında, 1985-1986 dönemindeki yüzde 21'i aşan azalışın nedeni 1985'te en çok Avusturyalı turistleri zarara uğratan "çifte rezervasyon" olayıdır ve bu çeşit aksaklıkların zincirleme etkilerini gösteren tipik bir işarettir.

1985-1986 döneminde turist sayıları artan ülkelere gelince

Tablodaki veriler, turizmimiz açısından en önemli ülkenin Federal Almanya olduğunu gösteriyor. 1986 yılında italya'ya giden Alman turistlerde % 18 bir azalma olmuş, Yunanistan'a giden Almanların sayısı sabit kalmıştır ispanya ve Portekiz'e giden Almanlar sırasıyla % 5.2 ve % 3.6 gibi mütevazı artışlar göstermiştir. Kısaca söylemek gerekirse Türkiye Almanların daha çok tercih ettikleri bir ülke, Almanya da Türk turizmi için en büyük kaynak haline gelmiştir. Bu husus, bürokrati, otel sahibini, hediyelik eşya satanı rahatlığa değil, aksine daha çok dikkat etmeye yöneltecek bir gelişmedir. Zira bu pazardaki hafif bir yön değiştirme, türk turizmini önemli biçimde etkileyecek büyüklüğe ulaşmıştır.

ingiliz turistlerinin Türkiye'ye olan ilgileri de 1985-1986 döneminde azalan bir hızla da olsa, oldukça muntazam bir artış göstermektedir. Gelen turist sayıları, mutlak rakam olarak, 154.000 turistle Almanlardan (388.000) sonra gelmektedir.

1986'da Türkiye'ye gelenlerinin sayısı 87 bine çıkan italyanların artış hızı da muntazamdır. Aynı şey, Hollanda (39.000), Finlandiya (17.000), Danimarka (14.0000), İsviçre (39.000), Belçika (20.000), İsveç (15.000), Norveç (9.000) ve İspanya (21.000) için de söylenebilir.

"4 BÜYÜKLER" AÇISINDAN

Duruma bir de OECD'nin "turist gönderen ülkeler" in en önemlileri olarak saydığı dört ülke açısından bakalım. Bunlar, Fransa, Almanya, İngiltere ve ABD'dir. Bu ülkelerin, gene OECD tarafından beş tipik "turizm ülkesi" olarak ele alınan Yunanistan, italya, Portekiz, ispanya ve Türkiye'ye gönderdiği turistlerde, son üç yıldaki gelişmelerin karşılaştırmalı tablosu şudur :

TURİST GÖNDEREN BELLİBAŞLI ÜLKELERDEKİ TANDARSLAR
GELEN YABANCILAR % DEĞİŞMELER

<u>TURİST GÖNDEREN ÜLKELER</u>										
	FRANSA		ALMANYA		İNGİLTERE		A. B. D.		TÜM ÜLKELER TOPLAM DEĞ.	
	85/84	86/85	85/84	86/85	85/84	86/85	85/84	86/85	85/84	86/85
YUNANİSTAN	8.7	6.2	21.5	0.0	27.4	11.0	-1.8	-56.1	19.0	6.9
İTALYA	2.9	-1.6	8.4	-18.4	-1.0	15.6	3.4	-13.2	9.1	-0.6
PORTEKİZ	2.4	6.4	25.3	3.6	18.3	31.4	-0.3	-30.6	21.1	8.4
İSPANYA	10.2	2.5	7.5	5.2	-16.5	27.7	6.6	-22.8	0.7	9.6
TÜRKİYE	45.1	-4.0	23.9	29.6	39.0	23.7	-8.0	-59.4	23.5	-8.4

Kaynak : OECD Tourism Policy and Int. Tourism 1987.

Türk turizminin gelişmesinde Almanya'nın birinci derecedeki rolü bu tabloda daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Nitekim 1986 yılında bu ülkeden Yunanistan'a giden turistlerin sayısındaki artış bir duraklamaya dönüşür. italya'ya gidenlerin sayısında büyük bir düşüş kaydedilir ve Portekiz'le ıspanya'da gidenler ancak küçük ölçüde artarken, Türkiye'ye gelenlerin oranındaki artış rekor düzeye ulaşmıştır.

ABD ve Fransa'dan gelen turistlerde daha önce değindiğimiz azalmalara karşı, ingiltere'den gelenlerdeki artış da, bir önceki bölümde belirttiğimiz gibi tatmin edici düzeyde kalmıştır.

Aynı gelişmenin Türkiye'yle ilgili mutlak sayılarını da değişim oranlarıyla birlikte aşağıdaki tabloda görelim :

TURİST GÖNDEREN BELLİBAŞLI ÜLKELERDEN
TÜRKİYE'YE GELEN YOLCULAR

	Y I L L A R			D E Ğ i Ő i m %	
	1984	1985	1986	85/84	86/85
FRANSA	103.3	149.9	143.9	45.8	-3.99
ALMANYA	241.7	299.5	388.1	23.91	29.61
İNGİLTERE	89.7	124.6	154.2	38.98	23.70
A.B.D.	213.3	196.2	79.6	-8.0	-59.43
T O P L A M	648.0	770.2	765.8	18.9	-0.6

Kaynak : OECD Int. Tourism 1987.

G E C E L E M E   A R T I S I

1986 yılında ülkemize gelen yabancı sayısının 1985 yılına göre yüzde 8.5 azalmasına karşılık, geceleme sayısında bir artış olduğu, Turizm Bakanlığı Konaklama istatistiklerinden anlaşılmaktadır. Karşılaştırmalı sayılara göre, 1985'de saptanan 5 milyon gecelemeye karşılık 1986'da 6 milyon geceleme kaydedilmiştir. Bu iyimserlik verici bir gelişmedir. Çünkü Türkiye, bir turist'in ortalama geceleme süresi açısından, Akdeniz ülkeleri arasında hala en geride kalan ülkedir. Bu süre Yunanistan'da bir turist için ortalama 14 gün iken, Türkiye'de sadece 3 gündür.

1986 yılında saptanan bu gelişme, ülkemize turist başına kalan dövizin düşük olmasında başlıca etken olan bu geceleme azlığının zaman içinde telafi edilebileceği umudunu vermektedir.

Ülkemizdeki gecelermelerin diğer ülkelerle karşılaştırılması aşağıdaki gibidir :

	1986 (mil) Yatak/Gece	% Değişim 84/83	% Değişim 85/84	% Değişim 86/85
YUNANİSTAN	35.3	20.4	8.1	-0.5
İTALYA	100.1	-2.2	1.0	4.1
PORTEKİZ	16.8	6.9	17.1	12.4
İSPANYA	87.7	11.7	-11.4	11.1
TÜRKİYE	5.9	31.2	31.0	21.8
YUGOSLAVYA	51.4	19.6	20.2	1.1

Kaynak : OECD Tourism Policy and Int. Tourism 1987.

Y A T A K   S A Y I S I

Türkiye, özellikle son yıllarda turistik yatak sayısını oldukça büyük hızla yükseltmiş, 1985'de 85.000 olan turistik yatakları, 1986'da 92.129'a 1987 turizm mevsimi sonunda da 112.000'e çıkmıştır. Yıl sonuna kadar işletmeye açılması beklenen tesislerle birlikte yatak sayısının 119.253'e çıkacağı hesaplanmaktadır.

Bu sayılar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göredir. OECD istatistiklerinde bunlar biraz daha düşük görülmektedir. OECD'ye göre, Yunanistan, Portekiz, italya, ispanya ile Türkiye'de 1985 ve 1986 yıllarındaki yatak sayıları ve bu sayıların artış oranları, aşağıdaki tablodadır. (Tabloda yataklar "otel ve benzeri tesisler" deki yataklar ve "diğerleri" diye ayrılmıştır.

("Not available"un kısaltılmışı olan "n.a" işareti, o konudaki bilgi eksikliğini belirtmektedir) :

Y A T A K   K A P A S İ T E L E R İ

	Otel ve Benzeri Tesisler			Diğerleri		
	1985	1986	%	1985	1986	%
YUNANİSTAN	334.2	343.6	2.8	188.0	n.a	
PORTEKİZ	131.0	142.3	8.7	224.1	n.a	
İTALYA	1.617.2	n.a	n.a	3.349.1	n.a	n.a
İSPANYA	1.014.0	1.020.0	0.6	9.003.2	9.939.8	10.4
YUGOSLAVYA	321.3	338.0	5.2	939.6	983.9	4.7
TÜRKİYE	64.0	71.3	11.5	11.0	20.8	88.8

Tablodaki rakamlara göre, 1985'ten, 1986'ya geçerken Türkiye "Otel ve benzeri tesisler"deki yataklarına 7.350 yatak eklerken, Yunanistan 9.400, Portekiz 11.350, Yugoslavya da 17.300 yatak eklemiştir. Gerçi Türkiye'de 1985/1986 arasındaki yatak artış oranı öteki ülkelerdekinden fazladır. Ama mutlak rakamlar açısından görünen gerçek şudur ki, bu hızla gidildiği takdirde, o ülkelerle aradaki yatak açığının kapatılması için daha çok uzun yıllar geçmesi gerekecektir.. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığınca Turizm Yatırımı ve işletme Belgesi verilen tesisler esas alınarak yapılan hesaplara göre, 1990 yılı sonunda 233 bin yatak kapasitesine ulaşılması hedeflenmektedir. O hedefe ulaşıldığı takdirde, ortaya şimdikinden daha iyimserlik verici bir tablo çıkmış olacaktır.

T U R İ Z M G E L İ R L E R İ V E İ S T A T İ S T İ K L E R İ

1) Turizm Gelirleri ve istatistikleri :

Bu konuda önce, turizm gelirlerimizin hesaplanmasında uygulanan yöntem üzerinde durmak gerekir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm istatistikleri Bülteninde bu konuda şu bilgi verilmektedir :

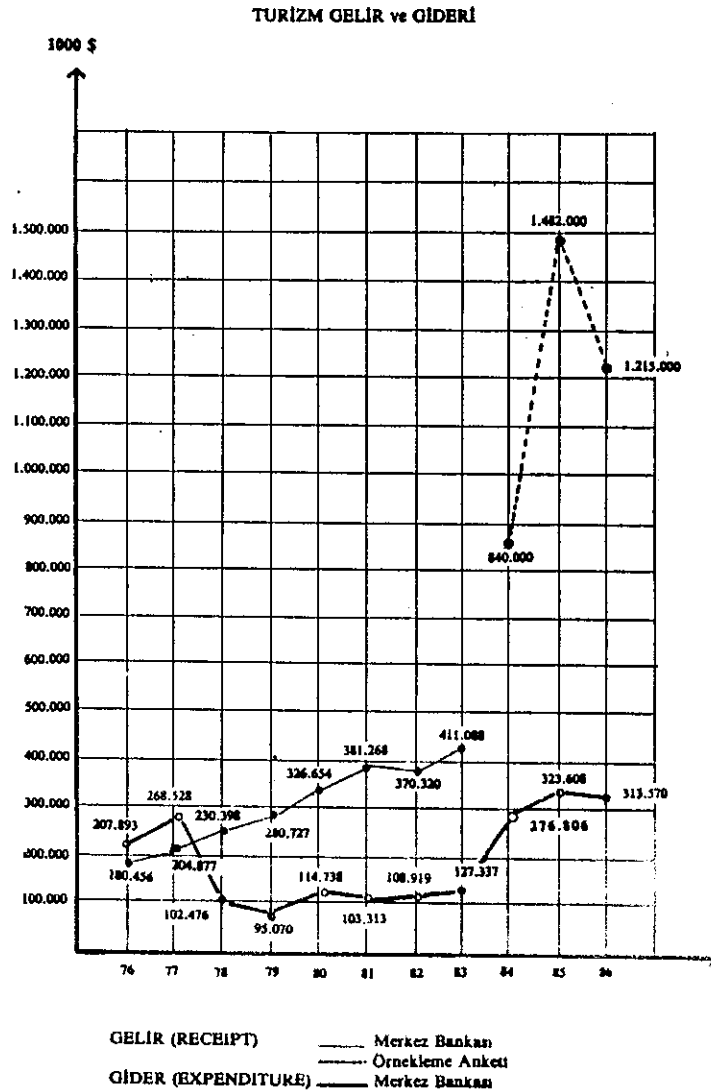
"Turizm gelirlerine ait veriler 1978 yılına kadar Maliye Bakanlığından, 1979 yılından itibaren ise Merkez Bankası kayıtlarından elde edilmekteydi. Ancak 1983 yılı sonunda "Türk Parası Kıymetini Koruma" hakkındaki mevzuatta yapılan değişiklik sonucunda turizm gelirlerinin tümü Merkez Bankası kayıtlarına yansımadığından, 1984 yılından bu yana yıllık turizm geliri, Bakanlığımız ve Devlet istatistik Enstitüsü işbirliği ile anket yoluyla tahmin edilmektedir.

Söz konusu anket, sınır girişlerinin yoğun olduğu değişik özelliklere sahip 12 sınır kapısında ülkemizi ziyaret edip ayrılmakta olan yabancılara yılda üç kez ve 15'er günlük sürelerle uygulanmaktadır.

Anket uygulamasında "1.000'de 10" örnek oranı kullanılmış olup, bu oran, ağırlıklarına göre kapılara ve milliyetlere dağıtılmıştır."

Turizm istatistikleri Bülteni'nde bu şekilde açıklanan bilgiye göre, 1983'ten sonra uygulanan bu yeni anket yöntemi sonuçlarının, fiili durumu ne ölçüde yansıttığını, doğrudan doğruya saptamak mümkün değildir. Ancak şu var ki, Bakanlığın turizm istatistiklerinde, eski yöntemin uygulandığı 1983 yılıyla yeni yöntemle geçildiği 1984 yılı arasında, turizm gelirlerimizin iki mislinden fazla arttığı görülmektedir.

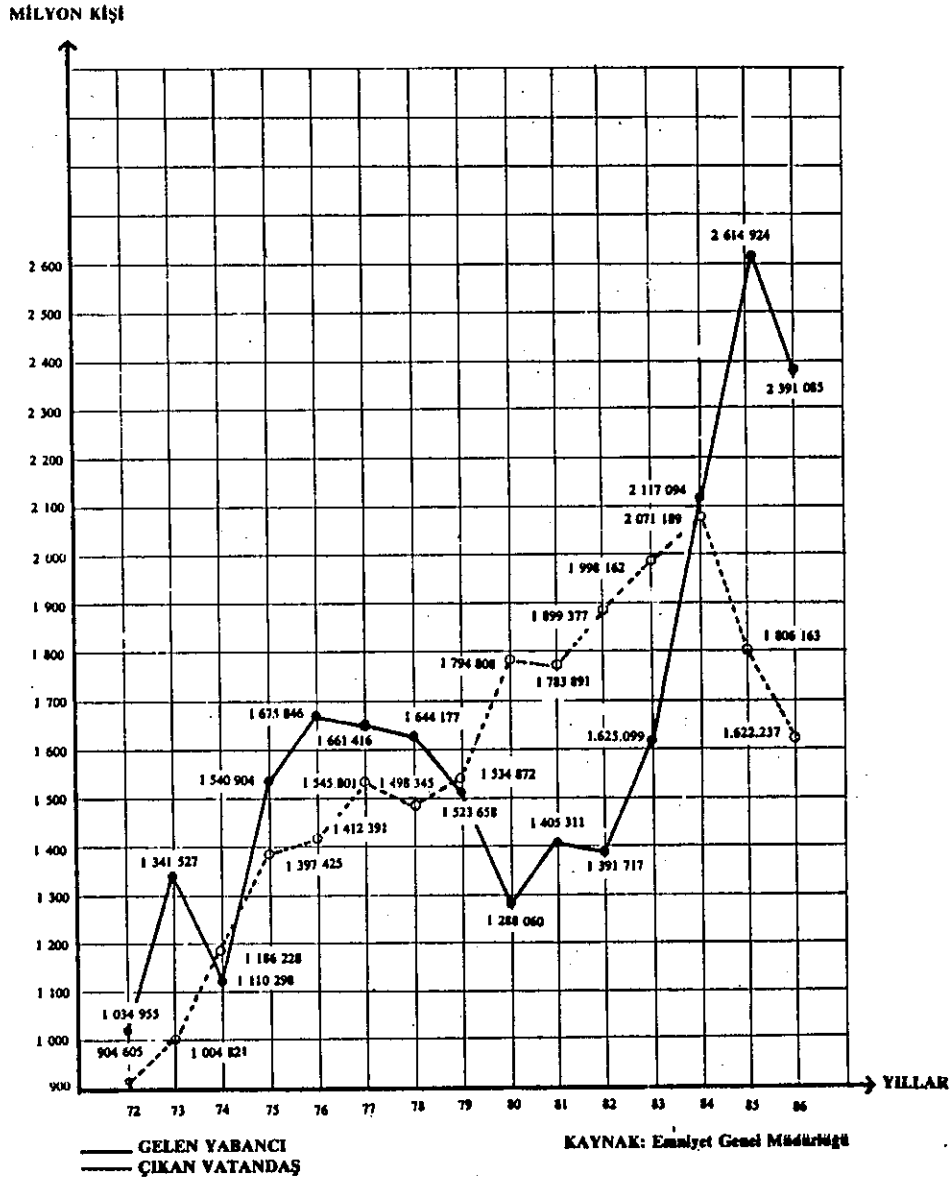
Bakanlığın Turizm istatistikleri Bülteninde yayınladığı aşağıdaki tabloya göre 1983'deki turizm gelirimiz 411 milyon dolardı. 1984'de "yeni yöntem'in başlamasıyla birlikte, 840 milyon dolara yükselmiştir.

1983-1984 yılları arasında turizm gelirimizin bu şekilde yüzde 100'den fazla artmış olduğu görülmektedir. Oysa aynı dönemde ülkemize gelen turistlerin sayısındaki artış oranı yüzde 30.3'tür. Bakanlığın Turizm istatistikleri Bültenindeki şu tabloda da, bu artış mutlak rakamlarla (1983: 1.625.000, 1984:2.117.000) gösterilmektedir :

26-ÜLKEMİZE GELEN YABANCI VE ÇIKAN VATANDAŞ SAYISI

Bir yıl içinde "gelen turist" sayısındaki artışın yüzde 30.3 olmasına karşılık, turizm geliri artışının, bu oranın çok üstüne çıkarak yüzde 100'ü aşmasını ne ile izah edebileceğiz ?.

Herhalde, gelen turistlerin kişi başına yaptığı harcamanın birdenbire büyük ölçüde artmış olduğunu varsayamayız. 1983-1984 yılları arasındaki turizm piyasasında böyle bir varsayımı mümkün kılacak bir oluşum yoktur.

Ancak şöyle bir varsayım yapabiliriz : 1984 yılında döviz alım-satım büyük ölçüde serbestleşmiş ve daha önceki yıllarda, Merkez Bankası hesaplarına girmeyen turist dövizleri, artık serbestçe bozdurulmaya ve anket yoluyla alınan bilgiler arasına girmeye başlamıştır. Bir başka deyimle 1984'den önce Türkiye'de daha fazla döviz harcadığı halde daha az harcamış gibi görünen turist, artık bütün gerçek harcamaları istatistiklere yansır hale gelmiştir.

Bu varsayım, bir ölçüde geçerli sayılmalıdır. Yalnız gene de, bu konudaki tereddütleri tamamen ortadan kaldırmamakta ve şu soruyu akla getirmektedir. Acaba turistlerden gerçek harcamalarını saptamak için sınır kapılarında anket yoluyla alınan bilgiler bu defa ters yöndeki bir abartmayla mı malûldür ? . Yani eskiden Türkiye'de daha fazla para harcadığı halde, daha az harcamış gibi görünen turist, bu defa gerçek harcamalarının daha üstünde bir harcama yapmış gibi mi görünmektedir ?.

Türkiye'nin turizm gelirleri istatistiklerinin bazı başka ülkelerinkiyle karşılaştırılması, bu yoldaki tereddütleri artırmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, 1986 yılında Yunanistan'a "gelen yolcu" sayısı, geceleme sayısı ve Yunan turizm gelirleriyle Türkiye'ninkiler yaklaşık rakamlarla karşılaştırılmaktadır:

	Gelen Yolcu	Geceleme Sayısı	Turizm Geliri (mil.Dol.
YUNANİSTAN	7.000.000	35.300.000	1.835
TÜRKİYE	2.400.000	5.900.000	1.228

Tabloda görüldüğü gibi Türkiye'ye "gelen yabancı" sayısı, Yunanistan'a "gelen yabancı" sayısının yaklaşık 3'te 1'i kadardır. (Hatta daha önce belirttiğimiz gibi Yunan İstatistikleri "gelen yabancı" başlığı altında sadece "turist" olarak gelenleri saydığı için Yunanistan'a kelime anlamıyla "gelen yabancı"lar daha da fazladır.)

Geceme sayısı açısından ise bu fark daha büyüktür. Türkiye'deki turist geceme sayısı, Yunanistan'dakinin yaklaşık 6'da 1'i dir. Ve 1/3 oranındaki turist sayısı ve 1/6 oranındaki geceme sayısı ile Türkiye'nin turizm gelirlerinin, Yunanistan'ın turizm gelirlerinin 2/3 oranına kadar yükselmiş görünmesi düşündürücüdür.

Belki Yunanistan'ın daha ucuz olduğu, Türkiye'ye gelen turistin daha fazla para harcadığı varsayılabilir. Ancak aynı karşılaştırma, Avrupa'nın başka ülkeleriyle yapıldığı zaman da aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi aynı nispetsizlik ortaya çıkmaktadır :

	Gelen Yolcu	Geceme	Turizm Gelirleri (mil. Dol.)
ITALYA	53.000.000	100.000.000	9.852
ISpanya	47.400.000	87.700 000	11.945
Portekiz	5.400.000	16.800.000	1.582
Türkiye	2.400.000	5.900.000	1.228

Kaynak : OECD Tourism Policy and Int. Tourism 1987.

Tabloya göre Türkiye'nin "gelen yabancı" sayısı İtalya'dakinin yaklaşık 1/21'i, geceme sayısı yaklaşık 1/16'sı. Ama turizm geliri 1/8'i.

Nispetsizlik, burada da ortadadır. Kaldı ki turistlerin İtalya'da daha az para harcayıp Türkiye'de daha fazla harcadığını varsaymak, Yunanistan'a göre, daha da güçtür.

Aynı şekilde :

Türkiye'ye "gelen yabancı" sayısı İspanya'dakinin yaklaşık 1/19'u. Geceleme sayısı yaklaşık 1/15'i. Ama turizm geliri 1/10'u.

Türkiye'ye gelen yolcu sayısı Portekiz'dekinin yarısından az. Geceleme sayısı üçte birinden biraz fazla. Ama turizm geliri, beşte dördünü aşıyor.

Bütün bunlar, turizm geliri istatistiklerimizle ilgili olarak belirttiğimiz tereddütleri doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, ülkemizdeki "gelen yabancı" istatistikleriyle "geceleme" istatistiklerinin daha önce işaret ettiğimiz eksikliklerine ek olarak "turizm gelirleri" istatistiklerinin de, bazı zaaflarla malül olduğu anlaşılmaktadır.

Turizmin Türk ekonomisindeki yerini doğru bir şekilde saptayabilmek, başka ülkelerle sağlıklı karşılaştırmalar yapabilmek ve gerçekçi turizm politikaları izleyebilmek için bu zaafların bir an önce bertaraf edilmesi büyük önem taşımaktadır.

"İstatistik sorunu" başlığı altında da değindiğimiz üzere, Avrupa turizmiyle ilgili istatistiklerin geliştirilmesi ve standartlandırılması yolunda, gerek Avrupa Topluluğu çerçevesinde, gerekse Nordik ülkeler arasında sürdürülen çok ciddi çalışmalar vardır. Türkiye bu çalışmalardan faydalanabilir. Hükümetçe belirli ülkelere gönderilecek elemanların uzmanlaştırılmasıyla, geniş kapsamlı bir meslek içi eğitimin sağlanmasıyla, şimdikinden çok daha gerçekçi bir istatistik sistemine ve uygulamasına ulaşılabilir.

Turizm Gelirlerimizin Diğer Ülkelerle Mukayesesi :

Turizm gelirlerimizin değerlendirmesini yaparken, yukarıdaki bölümde belirttiğimiz eksikliklerine rağmen, elde mevcut istatistikleri veri olarak kabul etmek durumundayız.

Buna göre turizm gelirlerimiz, "İstatistiklerdeki" yeni yöntem'in uygulandığı 1984 yılındaki 840 milyon dolarlık düzeyinden 1985'de 1.482 milyon dolara yükselmiş, 1986'da ise 1.215 milyon dolara düşmüştür. 1985-1986 arasındaki düşüş oranı % 17'dir.

Bu gelişmenin Avrupa'daki diğer turizm ülkeleri ile karşılaştırması aşağıda ki tabloda gösterilmiştir.

	(Mil \$)		
	1985	1986	86/85
YUNANİSTAN	1.425.5	1.835.1	28.7
İTALYA	8.757.6	9.852.8	12.5
PORTEKİZ	1.128.5	1.582.5	40.2
İSPANYA	8.083.7	11.945.2	47.8
TÜRKİYE	1.478.6	1.227.9	-17.0
YUGOSLAVYA	1.050.2	1.105.1	5.2

KAYNAK : OECD Tourism Policy and Int. Tourism 1987.

1985-1986 yılları arasında "gelen yabancı" sayısında yüzde 8.5 oranında düşüşü "gelen yabancılar" bölümünde izlediğimiz Türkiye, yukarıdaki tabloya göre, adigeçen ülkeler arasında "turizm gelirleri"nin de en fazla düşüş oranı gösterdiği ülkedir.

Görüldüğü gibi Türkiye 1986 yılında turizm gelirleri düşen tek ülke olmuştur.

GELİR-GİDER DENGESİ

Uzun yıllar turizm harcamaları gelirlerden fazla olmuş ve gelir-gider dengesi açık vermiştir. 1970'den sonra bu eğilimin tersine döndüğünü 1976 ve 1977 yılları istisna edilirse bu dengenin giderek artan oranlarda aktif bakiye verdiğini görüyoruz.

1981 yılında 277 milyon dolarlık bir bakiye gösteren Turizm gelir gider dengesi; 1986 yılı geçici rakkamlarına göre 637 milyon dolara ulaşmıştır.

OECD Economic Survey Turkey 1986/87.

Gayrisafi yurtiçi hasıla/turizm gelirleri oranı

Bu oranın son yıllarda OECD ülkeleri arasında en büyük sıçramayı göstererek 1983'de % 2.1'e çıktığını görüyoruz.

Şunu derhal ilave etmek gerekmektedir ki, bu oran 1985 yılında, Yunanistan için % 4.3 Portekiz için % 5.5 ispanya için 4.9'dur.

Özetle turizm gelirlerimiz GSYH içindeki payının arttığını ama diğer Akdeniz ülkelerine nazaran düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Turizm gelirlerinin mal ve hizmet ihracatına oranı

Bu oran OECD ülkelerinin tümü için, uzun yıllar % 4 civarında teşekkül etmiş iken 1983-1985 devresinde önemli artışlar olmuş; bu artışlar bilhassa Türkiye (% 5.3'den % 9.6'ya) ve Yunanistan (% 16.4'den % 20.1'e) da izlenmiştir.

1985 yılında en yüksek olduğu ülke % 21.1 İspanya, % 20.1 ile Yunanistan dır; Portekiz için bu oran % 14.2 dir.

Bu oranın 1985 yılında en yüksek olduğu ülke % 21.1 ile İspanya, % 20.1 ile Yunanistan'dır; Portekiz için bu oran % 14.2'dir. Yukarıda da belirtildiği üzere aynı yılda bu oran Türkiye için % 9.6'dır.

IV- TÜRK TURİZMİNİN DİĞER ÖZELLİKLERİ

Bu bölüme kadar Türk turizminin halihazır durumunun uluslararası karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır.

Bu bölümde turizmimizin bazı özellikleri üzerinde duracağız :

- Türk turizminde yatak kapasitesi zaten yetersizdir. Buna olumsuz bir faktör olarak bir de, bu kapasitenin bölgeler arasında dağılımındaki dengesizlik eklenmektedir, Şöyle ki; Marmara bölgesindeki yatak sayısı, Ege ve Akdeniz'deki toplam yatak sayısından fazladır. Oysa turizm açısından asıl önemli bölgelerimiz Ege ve Akdeniz'dir. Ege ve Akdeniz'deki yatak kapasitelerinin arttırılması yolundaki çalışmalar sürdürülürken, mevsimi kısa olmakla beraber, Marmara bölgemizi dış turizm için çekici hale getirilebilecek önlemlerin de ihmal edilmemesinde fayda vardır.

- Nüfusumuzun 50 milyonu aşması ve iç turizm eğilimlerinin artması, dış turistlerin en yoğun olduğu dönemlerde, mevcut yatak kapasitesini zorlamaktadır. Ancak bunun, eğer gerekli yönlendirmeler yapılabilirse olumlu bir yanı da vardır. Bu iç turizm potansiyeli, dış turist sayısının mevsimsel, ya da konjunktürel etkiler altında azaldığı dönemlerde, mevcut yatak kapasitesinin boş kalmamasını sağlamakta kullanılabilir. Bu potansiyel, gerek toplu fiyat ayarlamaları, gerek çekici programlar yoluyla o boş kapasitelere yönlendirilebilir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki turizm olanakları da aynı şekilde canlandırılabilir.

Tabii bunun için şu ve benzeri önlemlerin de alınması gerekir :

1- Yüzme havuzlarının ısıtılmalarının teşviki ve yeni kurulacak tesislerde bunun mecburi hale getirilmesi. Mevcut yüzme havuzlarının ısıtılması için işletmelere orta vadeli ek krediler verilmek suretiyle mevsimin uzatılması teşvik edilmelidir.

2- Mevsime bağlı olmayan turizm türlerinin geliştirilmesine öncelik verilmelidir. Bu konuda en iyi örnek, golf alanları ve golf otelleri yapımının teşvikidir. Turistik bölgelerin planlamasında golf sahaları için belli alanlar tefrik edilmelidir. Bu alanların uluslararası geçerli standartlardaki büyüklüklerde olması esastır. Side Titreyengöl'de dokuz delikli olarak ayrılmış alan bir kenara bırakılırsa hiçbir turistik yörede böyle bir planlama yoktur. Planların tadilatıyla bu husus temin edilmelidir. Ayrıca İstanbul, Bursa, İzmir gibi şehirler civarında da golf alanlarının kurulması turizm teşvikleri yoluyla özendirilmelidir.

3- Sosyal turizmin teşviki mevsim öncesinde ve sonrasında politika haline getirilmelidir. Orneğin emekliler, işçiler için uygulanacak radikal fiyat indirimleriyle, bu kesimin tatillerini mevsim öncesi ve sonrasına kaydırmaları sağlanabilir. Bu alanda dışarda yaşayan Türkler arasında da önemli bir potansiyelin mevcut olduğu unutulmamalıdır.

Kuşkusuz bu tür planlamalar otel işletmelerinin ihtiyarındadır. Ancak Bakanlık bu tür konularda tavsiye kararları alabilir.

V- TÜRK TURİZMİNİN GÜVENCELERİ

a) Konjonktürel Değişiklikler :

"Türk Turizminin özellikleri"yle ilgili yukarıdaki bölümde belirtilen hususların bir bölümü, dünya turizm hareketlerindeki konjonktürel olumsuzluk ihtimallerine karşı, bir korunma potansiyeli oluşturmaktadır.

Şu soru çok sorulur :

Gün olur, Türkiye'nin elinde olmayan nedenlerle Türkiye'ye gelen turist sayısında ani ve çok büyük düşüşler olursa, turistik tesislerimiz birdenbire boşalıvermez mi ? Yapılan yatırımlar boşa çıkmaz mı ?.

Soru, genel hatlarıyla gerçekçidir. Çünkü uluslararası turizm hareketleri pek çok faktörün etkileri altındadır.

Son sıralarda Amerika'da yaşanan borsa krizinin yansımalarından tutun, turist bekleyen ülkelerin döviz politikalarına, propoganda etkinliklerine kadar pek çok olay ve olgu, turistlerin tatil tercihlerini değiştirebilir. Bugün Türkiye'ye yönelen turist hareketleri, yarın başka hedeflere sapabilir.

Orneğin Tunus yada, Bulgaristan yaptıkları büyük yatırımlarla kurdukları turistik tesislerden bir bölümünün o durgunluk dönemlerinde atıl kapasiteler oluşturmaktan başka bir işe yaramadıklarını görmüşlerdir.

Ama o ihtimaller karşısında bile, Türkiye'deki turistik işletmelerin, önceki bölümde belirtilen olanaklardan yararlanarak o konjonktürel güçlükleri aşması olanağı vardır.

Gerçekten de turizm yatırımlarının bir özelliği, bunların daha sonra başka amaçlarla kullanılmaya elverişli olmamalarıdır. Oteller, tatil köyleri ve benzeri tesisler, örneğin konut için yapılmış apartmanlar gibi işyerleri, ya da atölyeler haline dönüştürülemez. Değerlerini, kuruluş amaçlarına uygun olarak kullanıldıkları sürece koruyabilirler.

Bu açıdan o yapıların, odaları, restoranları, barları, dükkanları, kongre ve konferans salonlarıyla birlikte bir bütün olarak hizmet görmeye devam etmeleri şarttır.

Ancak Türkiye'de, dış turistlerin gelişlerinin Türkiye'nin elinde olmayan nedenler dolayısıyla büyük düşüşler göstermesi halinde de o tesisleri "amaçlarına uygun birer bütün" halinde yaşatacak ybir potansiyel vardır.

Türkiye ne Tunus gibi nüfusu az bir ülkedir. Ne de, nüfusu içindeki iç turizm olanakları, Bulgaristan'ınki gibi sınırlıdır.

Yukarıdaki bölümde belirttiğimiz gibi, en olumsuz ihtimalle, masrafları ve dolayısıyla hizmetleri de azaltacak fiyat indirimlerinin eşliğinde, dış turistten boşalacak yatakları "iç turist"le doldurabilir. Ayrıca, gene yukarıdaki bölümde değindiğimiz yurtdışındaki Türkelere ve sosyal turizme yönelik önlemlerle, o durgunluk dönemlerinin geçişine kadar, rantabilitesini bir ölçüde de olsa koruyabilir.

Bu bakımdan, yaptığı turizm yatırımlarının bir gün gelip de başına dert olmasından endişe duymasına gerek bulunmayan ülkelerden biri de Türkiye'dir.

iş, herhangi bir durgunluk dönemi için, ülke turizminin olumlu özelliklerinden faydalanabilecek bir esneklik içinde, gerekli düzenlemelerin yapılabilmesindedir.

b) OECD'deki harcama eğilimleri :

Bu saptamayı yaptıktan sonra, dış turizmimizin ana kaynağını oluşturan OECD ülkelerin son üç yıl içindeki turizm harcamaları eğilimine bakalım.

Aşağıdaki tablo OECD ülkelerindeki turizm harcamalarının tüketim harcamaları içindeki oranını gösteriyor.

TÜKETİM HARCAMALARI İÇİNDE TURİZM HARCAMALARININ ORANI

	1983	1984	1985
AVUSTURYA	7.5	7.2	7.3
BELÇİKA-LÜXEMBURG	4.0	3.9	4.0
DANİMARKA	4.0	4.2	4.4
FİNLANDİYA	2.3	2.5	2.7
FRANSA	1.3	1.4	1.4
ALMANYA	4.0	4.0	4.1
HOLLANDA	4.1	4.1	4.2
NORVEÇ	6.4	6.2	6.4
İSVEÇ	3.4	3.5	3.8
İSVİÇRE	4.6	4.9	5.2
İNGİLTERE	2.3	2.4	2.3
CANADA	2.6	2.6	2.6
U. S. A.	0.6	0.6	0.6
JAPONYA	0.6	0.6	0.6

Bu tablo Avrupa ülkelerinin çoğunda nihai tüketim harcamaları içinde turizm harcamalarının oransal olarak arttığını, A.B.D. ve Japonya'da ise sabit kaldığını göstermektedir. Ve aynı ülkelerin turist sayıları ve oranlarıyla ilgili olarak daha önce verdiğimiz bilgilere paralel bir durum arz etmektedir.

Türk turizmi için en önemli kaynak Avrupa ve bilhassa Almanya'dır. Buna, ülkemize gelen yabancıların milliyetlerine göre dağılımı bölümünde işaret etmistik. Avrupa ile ekonomik ve ticari bağlarımız her geçen gün artmaktadır; AET üyeliğimiz gündemdedir. Bu gelişmelerin turizm sektörüne de sirayet etmesi ve Avrupa'lı turistin ağırlığının daha da artması doğaldır.

c) Alman turistlerinin özellikleri :

Türk turizminin en önemli kaynağı olan Almanya'da yapılan araştırmalar, Almanların seyahat eğilimlerinin artmakta olduğunu ve bunun devam edeceğini açıklıkla ortaya koymaktadır. Bu araştırmalara göre;

- 1) Yaş grubu yükseldikçe
- 2) Eğitim düzeyi arttıkça
- 3) Gelir seviyesi yükseldikçe seyahat ilgisi de artmaktadır.

1975-1985 devresini kapsayan araştırmalar Alman turistlerinin dışa açılımının % 43 nisbetinde arttığını, iç turizmin daraldığını göstermektedir. Aynı araştırmalar, uçakların ve otobüslerin dış seyahatler için giderek tercih edilen nakil vasıtaları haline geldiklerini; ama hala en büyük kitlenin özel arabalarla seyahat ettiğini, spor ve inceleme-araştırma ağırlıklı seyahatlerin dinlenme maksadıyla yapılan seyahatlere nazaran tercih edilir hale geldiğini göstermektedir.

Nitekim sırf dinlenme maksadıyla yapılan seyahatlerde % 13 nisbetinde bir azalma görülürken en büyük artış, yüzde 269 oranıyla görgü bilgi arttırma maksadıyla yapılan seyahatlerde olmuştur. Sağlık ve spor ağırlıklı seyahatlerdeki artış da sırasıyla % 117 ve % 100 nisbetindedir. Eğlence ağırlıklı seyahat tercihleri de hem mutlak sayı olarak hem de % 40 artış ile önemli bir motif olarak ortaya çıkmaktadır.

Seyahatlerin münferit veya tur düzenlemeleri çerçevesinde yapılması tercihlerinde de önemli değişiklikler olmuştur. Tüm sayahatların en büyük kısmını hala münferit seyahatlar teşkil etse de, bu seyahatlarda son 10 yıldaki artış oranı sadece % 9, turlarla yapılan seyahatlardaki artış ise % 75'tir. Turlarla yapılan seyahatler arasında turistlerce en çok tercih edilen yerler tatil, köyleridir. Bu tercihdeki artış % 300'dür.

Alman turistler üzerinde yapılan bu araştırmaların ortaya koyduğu tendansların, genel hatlarıyla tüm Avrupalı turistler için de geçerli olduğunu kabul etmek yanlış olmaz.

Bu bakımdan Alman turist eğilimlerinin turizmimiz açısından değerlendirilmesi bir ölçüde, diğer Avrupa ülkelerindeki turist eğilimlerini de kapsamı içine almış olmaktadır.

Yukarıdaki bilgilerin ışığında, ülkemizin turistik olanaklarını ve turizm politikamızın ana çizgilerinin, Almanya'da saptanan eğilimlerin önemli bir bölümüne oldukça uygun düştüğü görülmektedir.

Şöyle ki :

1- Görgü ve bilgi artırma maksadıyla yapılan seyahatlerdeki büyük artışı karşılayabilme imkanı, tarihi eserler açısından zenginliği malum olan Türkiye'de, başka pek çok ülkeden çok daha fazladır.

2- Uçakla seyahat ve turlar çerçevesindeki seyahat tercihlerinin artması da, ülkemizi Avrupa'daki turist gönderen merkezlere uzaklığı açısından iyimserlik nedenidir. Uçak tercihi merkezlere daha yakın olan ülkeler le Türkiye'nin turistik yerlerine ulaşmak arasındaki zaman farkını esgariye indirmekte ve rakip ülkelerin sırf yakınlık dolayısıyla sahip oldukları avantajı azaltmaktadır. Uçak seyahatlerinin turlar şeklinde yapılması tercihi de, tarifeli seferlerde gittikçe artan rezervasyon güçlüklerine karşı turist gönderen büyük firmaların charter seferleriyle, ülkemize ulaşım kapasitesinin artmasını sağlamaktadır.

3- Turist tercihlerinin yüzde 300'e kadar bir oranla tatil köylerine yönelmesine gelince. Bu konuda da, turistik yatırım politikalarının son yıllardaki önceliğinin tatil köylerine yönelmesindeki isabeti ortaya çıkmaktadır. Bu politikaların ve çekici özel sektör yatırımlarının sonucu olarak öncelikle Antalya bölgemizdeki tatil köyleri sayısı ve yatak kapasiteleri artmıştır ve artmaktadır. (Bugün Türkiye'de halen işletme halinde olan büyüklü-küçüklü 27 tatil köyü vardır. Bunların yatak kapasitesi 14.500'dür.)

4- Bu tatil köylerinden bir bölümü gene Alman araştırmalarında artış gösterdiği belirlenen spor ve eğlence ağırlıklı tatil tercihlerini de karşılayacak olanaklara sahiptir. Özellikle, Alman TUI ve Neckermann firmaları tarafından doğrudan doğruya işletilen tatil köyleri, gelen turistlere spor ve animation açısından çekici programlar sunacak şekilde organize edilmiştir. Türkiye'nin Alman turist eğilimlerini karşılamadaki bu ve benzeri olanakları, elbette geliştirilme ihtiyacındadır. Tarihi zenginliklerimizin daha iyi değerlendirilmesini sağlayarak pratik önlemlerden, charter uçaklarıyla gelen turistlerin tatillerini uzatabilecek yurtiçi uçak seferlerine, tatil köylerinin sayısının ve şimdilik sadece birkaçında mevcut olan spor ve animation imkanlarının yaygınlaştırılıp artırılmasına kadar yapılması gereken pek çok şey vardır. Ancak verdiğimiz örnekten, Türkiye'de Almanya'daki ve dolayısıyla Avrupa'da turist eğilimlerine uygun düşen büyük bir turizm potansiyelinin varlığını göstermektedir.

Ve yukarıdaki bölümlerle bu bölümde anlattıklarımızdan çıkarılacak sonuç şudur ki, Türkiye'de gerçekçi programlar çerçevesinde yürütüldüğü takdirde yapılan, yapılmakta olan ve yapılacak olan turizm yatırımlarının riskinin az, karlılık oranının da yüksek tutulması olanakları başka pek çok ülkeye göre çok daha fazladır.

VI- YATIRIM KOŞULLARI

a) Turizm Yatırımları Özellikleri :

1- Turizm yatırımlarının özellikleri ve geliştirilmeleri sürecinde yatırımcının gözönünde tutması gerekli hususlar.

Turizm yatırımları, projeleme, geliştirme ve işletme aşamalarında profesyonel tecrübe gerektiren kompleks yatırımlardır.

- Öncelikle bu yatırımların sermaye yoğun yatırımlar olduklarını belirtmekte yarar vardır. Turizm yatırımlarının en önemli özelliği budur.

- Yatırımcının, örneğin İstanbul'da kurulmak istenen 300 odalı lüks bir otelin maliyetinin 30-40 milyon doları aşacağını; güney sahillerinde kurulacak 600 yataklı birinci sınıf bir tatil köyü için, en az 15 milyon dolarlık harcama gerekeceğini göze alarak yola çıkması, finansman planını buna göre yapması gereklidir.

- Daha önceki bölümde belirttiğimiz gibi, turizm yatırımlarıyla kurulan tesisler daha sonra başka bir amaçla kullanılmaya elverişli değildir. Otel olarak kurulmuşlarsa varlıklarının o şekil de sürdürülmesi zorunludur. Bu bakımdan rentabilite hesaplarının daha başlangıçta çok iyi yapılması gerekir.

Turizm tesislerinde mülkiyet ve işletmecilik apayrı iki fonksiyondur ve çoğu zaman ayrı kişilere aittir. Profesyonel işletmeci olmayan bir malikin işletmeye müdahalesi pek çok sakıncalar doğurur. Tesis sahiplerinin, tesiste sık görünmeleri bile istenmeyen durumlar, işletmeciyi tedirgin eden olaylar yaratır. İşletmeci işin kalbi ve beynidir; ona gereksiz müdahalelerden kesinlikle kaçınmak gerekir.

Burada bir kez daha pazarlamanın büyük önemini vurgulamalıyız. Satılamayan her yatak, boş kalan her oda nihai olarak kaybedilmiş gelir demektir ve hiç bir zaman telâfi edilemeyecektir.

b) Projelerin geliştirilmesi :

Turizm yatırımlarının özelliklerini bu şekilde belirttikten sonra projelerin geliştirilmesi sürecine de değinmekte yarar vardır.

İlk adım, tesisin kurulacağı yerin saptanmasıdır. Turistik tesislerde en önemli konu kurulus yeridir. iyi bir yer seçimi, tesisi, rakip tesislere göre daha ilk günden avantajlı duruma sokar. Bu aşamada projeye ilişkin ilk konseptler saptanmalıdır. Örneğin değişik yerlerde kurulacak oteller değişik müşterilere hitabedeceklerdir. Ve Onların beklentilerine göre şekillenmelidirler. Havaalanı yakınlarında kurulacak bir otelle, şehir merkezi otelleri veya dinlenme ağırlıklı oteller için ayrı özellikler taşıyan projeler geliştirilecektir.

İkinci adım, yatırımın yeri ve buna uygun konseptlere göre kurulacak olan tesisin fizibilitesinin hesaplanmasıdır. Bu aşamada, tesisin türü ve yan üniteleri gözönünde tutularak kapasiteler saptanmalı maliyet, gelir-gider ve amortisman hesapları yapılmalıdır. Uzmanlık gerektiren çalışmalarda, tesisin gelirinin, alınması muhtemel kredileri itfa edip edemeyeceği, yatırımın gerekli return'ü sağlayıp sağlayamayacağı açıklıkla görülmelidir. Ancak bu aşamadan sonra arsa ile kesin bağlantı sağlanmalı, satın alınmalı veya kiralanmalıdır.

- O aşamadan sonra işletmeci ile anlaşmak gerekir. Projenin çizimi ve geliştirilmesi aşamasında, işletmeciyle sıkı bir koordinasyon yürütülmelidir. Seçilecek mimar ve müteahhidin, işletmeciden gelecek telkinlere açık olması şarttır. Aksi, sağlıksız bir projenin doğmasına bilahare büyük tadilat masraflarına neden olacaktır.

b) Tesvikler ve Turizm Bankası :

Turizm yatırımlarının yukarıda sayılan özellikleri turizme önem veren hemen her ülkede, bu yatırımların teşviki için kamusal önlemler alınmasını gerektirmektedir. Türkiye'de bu teşvik tedbirleri, başlangıçtanberi bir devlet politikası halindedir.

Bugünkü duruma bakılırsa,

Turizm yatırımlarında, halen uygulanmakta olan teşvik sisteminin, genelde olumlu olmakla birlikte, yetersiz kaldığı belirtilmelidir.

Sistemin tam bir teşvik niteliği kazanabilmesi için takviye edilmesi şarttır. ilk tedbir, turistik konaklama tesislerinde KDV uygulamasının kaldırılmasıdır.

İşletmenin ömrü boyunca KDV'den istisnası fikri kabul görmediği takdirde, hiç olmazsa yatırım indirimi süresince turizm gelirlerine bir istisna uygulamasına gidilmelidir.

Teşvikler sisteminin takviyesi için diğer bir husus kredilerle ilgilidir.

Turizm yatırımlarında, en çok teşvik gerektiren dönem, fiziki yatırımın gerçekleştirilmesi safhası ve en çok ihtiyaç duyulan şey de paradır. Bu bakımdan teşviklerin ağırlığı kredilerde olmalıdır. Oysa kredi kaynaklarının yetersizliği, sektörün en önemli sorunudur. Turizm Bankası ve Turizmi Geliştirme Fonu'nu bu konuda yetersiz kalmaktadır. Pek çok yatırımcı, turizm yatırım işine Turizm Bankası ve Geliştirme Fonu kredilerinin mevcudiyetini varsayarak girmektedir. Tüm neşriyat, birinci

derecede öncelikli yörelerde, inşaat mefruşat, teçhizat ve işletme için maliyetin % 75'ini karşılayacak kadar kredi verilebileceğini; kullanılan özkaynak oranına göre Merkez Bankası orta vadeli reeskont kredisi faizi üzerinden % 3 - % 5 arasında indirim yapılacağını belirtmektedir. İkinci ve üçüncü derecede öncelikli yöreler delokanta, kış turizmi, sağlık turizmi, pansiyonlar seyahat acentaları, çekek yerleri, yatlar vs için, daha düşük ölçülerde olmakla birlikte, değişik oranlardaki kredilendirmelerden söz etmektedir..

Ancak fiiliyatta, bu krediler çoğu kez gerçekleşmemektedir. Orneğin tahsisli arazilerde, Turizm Bankası kredisi alınmayacağı, yatırımcıya taahhüt ettirilmektedir. Gerekçe, "tahsisli arazilerin mali gücü yerindeki yatırımcılara tahsis edilgi"dir.

Bunun sonucu olarak da,

Iyi niyetle başlamış pek çok yatırım girişimi, kredilerin mevcut olmadığının anlaşılmasından sonra, yıllarca sürüncemede kalmaktadır.

Bu durum karşısında çoğu kez dış kredi arama çabasına girmekte olan yatırımcı kısa vadeli; ağır şartlı kredilere razı olmakta, bu da daha başlangıçtan itibaren sağlıksız bir mali bünye oluşturmaktadır.

Yapılması gereken şey, kuşkusuz, Turizm Bankası'nın ve Turizmi Teşvik Fonu'nun kaynaklarını arttırmaktır.

Turizm Bankası için sözkonusu olabilecek çeşitli alternatiflerden bazıları aşağıdaki gibidir :

1- Bankaya mevduat toplama yetkisi verilebilir. İlk aşamada açılacak on onbeş şube bile belirli bir kaynak sağlamakta faydalı olacaktır. Hiç bir olumsuz imajı bulunmayan ve devlet bankası olmanın olumlu puanıyla ortaya çıkacak olan bu bankanın yenileştirilmiş bir yapı içinde mevduat çekmemesi için hiç bir neden yoktur.

2- Özelleştirme çalışmalarının öncelik verileceği alanlardan biri, kamu kuruluşlarının sahip olduğu oteller, tatil köyleri ve benzeri işletmeler olmalıdır. Bu şekilde teşekkül edecek fonların tümü, yeni oteller yapımının finansmanlarında kullanılmak üzere Turizm Bankasına devredilmelidir. Bu fonlar, hem kent otellerinin hem de tatil yörelerindeki yeni projelerin finansmanına önemli katkıda bulunabilir ve yeni kapasiteler yaratılabilir.

3- Banka kaynaklarının arttırılmasında kısavadede başvurulacak diğer bir yöntem de, bazı fonlardan aktarma yapmaktır. Destekleme Fiat Istikrar Fonu gibi fonlardan yapılacak aktarmalar da, banka kredilerinin faizlerinin indirilmesinde kullanılabilir.

4- Banka dış kaynak arama çalışmalarının artırmalı bu tür kredileri yatırımların ithalat finansmanında kullandırmalıdır.

Turizm Geliştirme Fonu kaynaklarının arttırılması için de hem bütçelerden daha fazla ödenek ayırmak ve hem de diğer fonlardan buraya kaynak aktarmak yolu üzerinde durulmalıdır.

Turizm Bankası ve Turizmi Geliştirme Fonu Kaynaklarının arttırılması ile, yatırımcının kredi ihtiyacına önemli katkılar sağlanabileceği açıktır.

VII- K O O R D İ N A S Y O N

a) Turizm Konseyi :

Turizm, yatırımdan işletmeye, ulaşımdan tüketici korunmasına kadar pek çok alandaki ilgililer arasında çok iyi işleyen bir koordinasyonun var olmasını gerektirir.

Ülkemizde devletin bakanlıkları ve kamu kuruluşları arasında bu yoldaki işbirliğinin güçlendirmesi yanında, devletle özel sektör arasında ki diyalogun kurumlaştırılması da, önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda, bazı başka ülkelerde örneği görülen bir "Turizm Konseyi"nin ülkemizde de kurulmasından büyük fayda sağlanabileceği akla gelmektedir.

Bu Konsey, ilgili kamu sektörü temsilcileri ile özel sektör temsilcilerinin iştirakiyle kurulmalı ve başlıca şu amaçlara yönelik olarak bir tartışma ve bilgi aktarma ortamı oluşturmalıdır :

- Türk turizminde kapasitelerin arttırılması, uluslararası piyasalarda rekabet gücümüzün geliştirilmesi, hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi.

- Mevsim başı ve sonundaki otel kapasitelerinin en iyi şekilde kullanılmasını temin etmek için planlamalar yapılması, fiyat ve pazarlama stratejilerinin saptanması, Tanıtma kampanyaları düzenlenmesi, Kontrol sistemleri kurulması.

Özel sektörün ve kamu sektörünün turizmin çeşitli alanlardaki faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlayacak olan böyle bir Konseye'in kararlarının tavsiye kararları niteliğinde olması esastır. Ancak Konsey çalışmalarının sonuç ve kararları doğrudan doğruya Kültür ve Turizm Bankasına rapor edilmelidir.

b- Avrupa Topluluğuyla ilişkiler :

Ülkemize gelen turistlerin büyükçe çoğunluğunun Avrupa kaynaklı olması gerçeği karşısında, bu Toplulukta turizm konusundaki gelişmeleri çok yakından izlememiz gerekmektedir. Topluluğa üyelğimiz henüz gerçekleşmemekle birlikte, ülkemizin Topluluk bünyesinde turizm konusundaki çalışmalarından yararlanma olanağı ve orada oluşan standartlara uyma zorunluluğu vardır. Toplulukta, turizm istatistikleri alanında olduğu gibi, turizmin öteki konularıyla ilgili bilgi ve değerlendirmeler ülkemiz turizmine önemli katkılar sağlayabilecek niteliktedir.

Çok uluslu ve çok kültürlü Avrupa Topluluğu, üye ülkeler halklarını birbirine yaklaştıran en önemli faktörün turizm olduğunun bilincindedir. Turizm, Topluluk için, GDP'nin, (yurt içi hasılanın) % 5.5'u, özel tüketim harcamalarının % 8'i demektir.

Topluluk Komisyonunun turizm politikası, 1986 Ocagında Bakanlar Konseyine sunulan bildiriye dayanmaktadır. Topluluğun bu konudaki faaliyetleri aşağıdaki başlıklarda toplanmaktadır :

- 1- Topluluk içinde turizmin gelişmesine yardımcı olmak.
- 2- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek.
- 3- Turistlerin daha iyi enforme edilmeleri ve korunmaları.
- 4- Mali yardımların daha iyi kullanılması.
- 5- Turizm sektöründeki çalışma şartlarının iyileştirilmesi.
- 6- İşbirliği ve Konsültasyonların geliştirilmesi.

Bu konularda alınan kararlar kısaca, aşağıdaki gibidir :

1992'ye kadar üye ülkeler arasındaki seyahatler için, gümrüklerdeki polis kontrolları kaldırılacaktır. Vize ve oturma izinleri sistemleri ortak esaslara bağlanacaktır. Yolcu beraberli ve hediyeelik eşyalar için gümrüksüz ithalat sınırı 350 ECU'ya çıkartılmıştır.

- Sağlık sigortaları, belli formaliteler yerine getirildiği takdirde ,tüm üye ülkelerde geçerli sayılacaktır.

- Komisyon, turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını dengelemek için topluluk mali kaynaklarının daha büyük ölçüde kullanılmasını istemekte, bunun için çalışmalar yapmaktadır.

- Tüm turistik seyahatlerin % 20'sinin yapıldığı Temmuz ve Ağustos aylarındaki aşırı yükün azaltılması için sosyal ve kültürel turizmin geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Sosyal turizm konusunda yapılan çalışmalar, gelir düzeyi düşük grupların turistik imkanlardan azami ölçüde yararlandırılmasına yöneliktir. Toplugin fonları bu konuda hem eğitim, hemde konaklama tesisleri için kullanılabilecektir. Kültürel turizmin geliştirilmesi için de hem Topluluk bütçesinden pay ayrılmakta hem EIB'den (Avrupa Yatırım Bankası)na kredi imkanları sağlanmaktadır. Örneğin Venedik'teki Doge Sarayı ile Atina'daki Parthenon tapınaklarının korunması için mali yardım ve kredi sağlanmıştır.

Mali yardımlar çerçevesinde 1980-1986 devresinde EIB kaynaklarından, 1000'i aşkın turizm projesi için 350 mil ECU'luk düşük faizli kredi açılmıştır. Bu projeler arasında, tatil köyleri, oteller, ski resortları vardır. Aynı devrede European regional Developmend Fund'da (Avrupa Bölgesel Gelişme Fonunda) 660 turizm projesi için 326 milyon ECU ayırmıştır. EIB ve EROF, ayrıca, turizme destek olan çok sayıda enfastrüktür projesini finanse etmişlerdir. Ayrıca Topluluk tarafından finanse edilen ve turizmin geliştirilmesi amacına yönelik çeşitli bölgesel fonların da varlığını belirtmek gerekir. bu fonlar halen Güney Fransa'da, Yunanistan ve İtalya'da çeşitli projeler için kullanılmaktadır.

- Turizm Sanayiinde çalışma koşullarının iyileştirilmesi için European Social Fund'ın (Avrupa Sosyal Fonunun) mali imkanları kullanılabilmektedir.

- Söktöre ait bilgilerin arttırılması için ise Topluluk İstatistik Ofisince turizm istatistikleri sistemi çalışmaları yapılmaktadır. Çalışmaların gayesi milli istatistikleri aynılaştırmak ve kriterleri birleştirmektir.

- Avrupa Topluluğunun bu çalışmaları arasında "Tüketici'nin Korunması"yla ilgili oluşturulmakta olan kararlar, ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlar arasında, turistin çeşitli ülkelerin koşulları hakkında çok iyi enforme edilmesinden, otel rezervasyonlarının standartlarına, otellerde yangın tehlikesinin azaltılması için direktifler hazırlanmasına kadar pek çok alanda ortak sonuçlara varılmaktadır.

Ülkemiz için özellikle önem taşıyan konu üzerinde, aşağıdaki bölümde ayrıca durulmaktadır.

C- Tüketici olarak Turistin Korunması

Bu konu öncelikle, turistin ihtiyac duyduğu bilgilerin eksiksiz ve doğru olarak ona verilebilmesi meselesidir. Her il için pratik bilgiler (oteller ve fiyatları, müzeleri ziyaret gün ve saatleri, eğlence yerleri, restoranlar vs.) içeren turist rehberlerine ihtiyaç vardır. Bu rehberler belli aralıklarla gözden geçirilerek yenilenmeli ve yurt dışında her isteyene verilebilecek sayılarda basılmalı, Yurt dışındaki Turizm bürolarında, THY acentelerinde mevcut olmalıdır.

Turizmde en önemli konu beş yıldızlı bir oteli tercih eden turistin, geldiğinde gerçekten uluslararası standartta beş yıldızlı bir otelle karşılaşmasıdır. Birinci sınıf tatil köyüne gelen bir turist aynı şekilde, gerçekten birinci sınıf tatil köyü standartlarını bulmasıdır. Bu nedenle mevcut tesislerin klasifikasyona tabi tutulması çalışmalarına süratle başlanmalıdır. Bu klasifikasyon için gerekli nitelikler için, yukarıda değindığımız Avrupa Topluluğu çalışmalarından istifade edilmelidir. Zira önümüzdeki yıllarda Avrupa Topluluğu ülkelerinin tümünde bu kriterler geçerli olacaktır. Ayrı ülkelere gelen

turistlerin, ülkemizde de aynı kriterleri araması, daha da ciddi bir talep olarak karşımıza çıkacaktır.

Nitelikler Yönetmeliğinde yapılması gerekli değişikliklere ışık tutacak çalışmalar, Avrupa Topluluğunda sürdürülmekte, sadece konaklama üniteleri değil lokanta ve kahvehaneler de belli standartlara bağlanmaktadır. Bu çalışmaların ülkemizce aralıksız bir şekilde izlenmesi gerekmektedir.

Yangına karşı alınacak önlemler açısından da, durum aynıdır. Türkiye'deki turistik tesislerdeki yangından korunma koşulları, gene Avrupa Topluluğu standartları esas alınarak düzenlenmelidir.

Turistik tesisler artık, Bakanlıkça daha planlama aşamasından başlayarak, bu nitelikleri yerine getirip getirmediikleri açısından kontrol edilmelidir.

Bir başka kontrol konusu, turistik mal ve hizmetlerde fiyat kontrolüdür. Batı basınında Türk turizmi için en olumsuz yazılar, turistlerin alışverişleri üzerinedir. Gerçek fiyatlarının iki misli, üç misli fiattan satışa çıkarılan halılar ve deri eşya örnekleri, Türk turizminin imajını zedeleyecek boyutlara ulaşmaktadır. Bunu önlemenin çaresi de, etkili bir kontrol sisteminin oluşturulmasıdır.

VIII - A N N E X

Turistik işletmeler yatırım aşamasında "sermaye yoğun", işletme aşamasında ise "emek yoğun" tesislerdir. İşletmelerin en büyük ihtiyacı yeterli sayıda kalifiye elemandır. Halen turizm sektörünün en mühim sorunlarından biri kalifiye eleman açığıdır. Turistik işletmelerin sayısı arttıkça da eleman açığı büyümektedir.

Bu nedenle turizm politikalarımızın en önemli hedeflerinden biri de, sektöre yeterli sayıda kalifiye eleman yetiştirmek olmalıdır. Kuşkusuz turizm sektöründeki eğitim sorunu, ayrı bir çalışmayı gerektirecek ehemmiyettedir.

Bu rapor çerçevesinde sadece, Türkiye'deki halihazır eğitim çabalarına işaret edilmektedir.

Sektöre eleman yetiştirme çabaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından yürütülmektedir.

1. Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütülen faaliyetler:

1.1. Turizm Eğitim Merkezleri (TUREM)

Turizm endüstrisinin çeşitli alanlarında ihtiyaç duyulan personele faaliyet dallarında formasyon kazandırmak ve en kısa sürede bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla kurslar açılmaktadır.

Söz konusu kursların açılması için Ankara, İzmir, Ürgüp, Antalya ve İstanbul'da "Turizm Eğitim Merkezleri" (TUREM) kurulmuştur.

TUREM'ler bünyesinde açılan "Konaklama ve Yeme-İçme İşletmeleri Personeli Yetiştirme Temel Eğitim Kursları"na alınan 17-19 yaşları arasındaki erkek, 18-22 yaşları arasındaki kız, en az ortaokul mezunu kursiyerler 7 ay süreli eğitime (teorik, uygulamalı) tabi tutularak sektörün ihtiyacına cevap verebilecek niteliklere sahip kılınmaktadır.

Her yıl Eylül ayı içinde başlayan kurslar Nisan ayında nihayet bulmaktadır. Bu süre içinde kursiyerlerin haftada 35 saatlik ders programlarının 14 saati yabancı dil, 14 saati bölüm teknolojisi, 7 saati ön mesleki ve kültürel derslerdir. Kursiyerler iki grup halinde eğitim görürler. Bir grup Uygulama Oteline müşteri önünde pratik çalışmalarda bulunurken, diğer grup TUREM'de teorik ders görürler. Takip eden hafta gruplar yer değiştirirler.

Uygulamalar T.C.Turizm Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü ve özel sektöre ait konaklama işletmelerinde yapılmaktadır.

Bu kurslardan 1983-87 döneminde 700 civarında kursiyer mezun olmuştur. Kurslara katılım artmaktadır.

1.2. Profesyonel Turizm Rehberleri Kursları

Bu kurslarda, ülke çapında veya coğrafi bölgeler sınırları içinde rehberlik yapacak kişiler eğitilmektedir. Kurslara katılma dil bilme şartına bağlıdır. 1984-1987 döneminde 725 öğrenci bu kurslardan mezun olmuştur.

1.3. İşbaşı Eğitim Kursları

Bu kursların amacı, otel, lokanta ve eğlence yerlerinde çalışmakta olan personelin mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesidir. Servis, mutfak, kat hizmetleri ve ön büro dallarında açılmaktadır. Bu kurslar 10 gün devam eder, toplam 27 saat sürer. Kurslar Kültür ve Turizm Bakanlığı Monitörleri tarafından Bakanlıkça saptanan müfredat programı çerçevesinde teorik ve uygulamalı olarak belirlenecek yerlerde yapılır. Kursa personel göndermek isteyen işletmelerin, kursun açıldığı tarihte personelin işletmesinde ve katılacağı kursla ilgili bölümde çalıştığını mahallindeki Müdürlüğe belgelemesi gerekir. Kursu devam mecburidir. Kurs bitirme sınavları teorik ve uygulamalı olarak yapılır.

Bu kurslara 1984-87 döneminde 1529 kursiyer katılmıştır.

2. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Çerçevesindeki Eğitim Faaliyetleri:

Bu Bakanlığa bağlı Turizm Meslek Liselerinde dil bilir eleman yetiştirilmektedir. Ülke çapında 10 adet Turizm Meslek Lisesi vardır.

3. YÖK

Üniversitelerde, iki yıllık turizm ön lisans ve dört yıllık turizm eğitim imkanı mevcuttur. Halen 10 üniversite bünyesinde, 10 adet 2 yıllık ön lisans; 5 adet dört yıllık lisans eğitimi yapılmaktadır.

Son yıl merkezi sistemle turizm eğitimi için ayrılan öğrenci sayısı 1700 civarındadır.

Sistem, sektöre yönetici yetiştirmeye yöneliktir. Sektörde işbulma şansı açısından en şanslı grup Kültür ve Turizm Bakanlığının kurslarından mezun olmuş kursiyerlerdir.

B i B L i Y O Ğ R A F Y A

- 1 - Konaklama İstatistikleri Bülteni
(Kültür ve Turizm Bakanlığı)
- 2 - Turizm İstatistikleri Bülteni 1985
Turizm İstatistikleri Bülteni 1986
- 3 - Tourism Policy and International Tourism 1986
Tourism Policy and International Tourism 1987
(OECD)
- 4 - Fremdenverkehrsinvestitionen an der Türkischen Südküste
(Steinberger Consulting)
- 5 - Tourism Development and Finance
(Martin Gerty - Horwarth and Horwarth Ltd.)
The European Community and Tourism
European File 9/1987
- 7 - Türkei
Clubferien and Rundreise - ein super Urlaub
- 8 - OECD Economic Surveys 1986 - 1987